

KÖZPONTI
STATISZTIKAI
HIVATAL

BORSOD-ABAÚJ- ZEMPLÉN MEGYE SZÁMOKBAN

2013

A decorative graphic on a dark blue background consisting of various white numbers of different sizes and orientations, arranged in a roughly triangular shape pointing upwards. The numbers include 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, and 10, with some numbers appearing multiple times or in different sizes to create a sense of depth and movement.

Tartalom

Főbb jellemzők	2
1. Népesség, népmozgalom	4
2. Munkaerőpiac	6
3. Egészségügy, baleset	8
4. Szociális ellátás	10
5. Oktatás, kultúra	12
6. GDP, kutatás-fejlesztés	14
7. Gazdasági szervezetek, beruházás	16
8. Mezőgazdaság	18
9. Ipar, építőipar	20
10. Lakás	22
11. Turizmus, kereskedelem, vendéglátás	24
12. Környezet, infrastruktúra	26
Borsod-Abaúj-Zemplén megyei portré	28
Adottságok	28
Társadalom	30
Gazdaság	32
Kiemelt értékünk	35
Aggteleki-cseppkőbarlag	35

Jelmagyarázat

- A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- 0 A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.
- .. Az adat nem ismeretes.
- + Előzetes adat.
- ... Nem közölhető adat.

Megjegyzések

A 2013. évi adatok általában előzetesek.

A kiadványban felhasznált adatok csoportosítása mindig az adott év január 1-jei állapotának megfelelő területi beosztás szerint történt.

A részadatok összegei a kerekítések miatt eltérhetnek az összesen adatoktól.

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történt.

A módszertani információk és a fogalmak magyarázata megtalálható a Központi Statisztikai Hivatal honlapján.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

BP	Budapest	Megyeszékhely	Miskolc
BÁ	Bács-Kiskun	Terület, km ²	7 247
BA	Baranya	Települések száma ^{a)}	358
		Ebből: város ^{a)}	29
BÉ	Békés	Népesség, ezer fő ^{a)}	675
		Városi népesség aránya, % ^{a)}	58,8
BO	Borsod-Abaúj-Zemplén	Népsűrűség, fő/km ²	93
CS	Csongrád	Foglalkoztatási arány, % ^{b)}	45,0
		Munkanélküliségi ráta, % ^{b)}	12,7
FE	Fejér	Alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete, forint ^{b)}	117 681
GY	Győr-Moson-Sopron	Öregségi átlagnyugdíj, forint ^{a)}	112 635
		Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágy ^{b)}	72
HA	Hajdú-Bihar	Középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban, fő ^{b)}	27 474
HE	Heves	Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevők száma, fő ^{b) c)}	17 513
JÁ	Jász-Nagykun-Szolnok	Egy főre jutó GDP, ezer forint ^{d)}	1 731
KO	Komárom-Esztergom	A kutatás-fejlesztés ráfordításai a GDP százalékában ^{d)}	0,69
NÓ	Nógrád	Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma ^{e)}	111
		Egy főre jutó beruházás, ezer forint ^{d)}	252
PE	Pest	Termőterület, ezer hektár ^{f)}	530
SO	Somogy	Egy főre jutó ipari termelés, ezer forint ^{b)}	3 076
SZ	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Tízezer lakosra jutó épített lakás ^{b)}	4
		Kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszaka, ezer ^{b)}	769
TO	Tolna	Ezer lakosra jutó személygépkocsi ^{e)}	245
VA	Vas	Ezer lakosra jutó internet-előfizetés ^{b)}	192
VE	Veszprém	Autópályák, autóutak, km ^{b)}	65
		Működtetett vasútvonalak, km ^{d)}	475

a) 2014. január 1-jei adat.

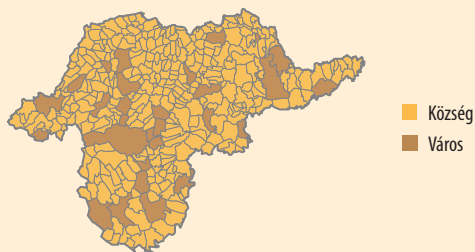
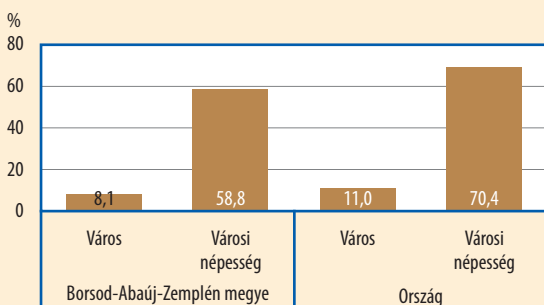
b) 2013. évi adat.

c) A megyében állandó lakóhellyel rendelkezők adata.

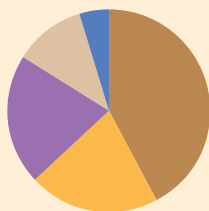
d) 2012. évi adat.

e) 2013. december 31-ei adat.

f) 2013. május 31-ei adat.

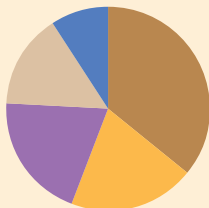
1. ábra A megye települései, 2014. január 1.**2. ábra** A városok és a városi népesség aránya, 2014. január 1.**3. ábra** A települések megoszlása népességnagyság-kategóriák szerint, 2013. január 1.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

500 fő alatti	42%
500–999 fős	21%
1 000–1 999 fős	21%
2 000–4 999 fős	11%
5 000 fő és afeletti	5%

Ország

500 fő alatti	35%
500–999 fős	20%
1 000–1 999 fős	20%
2 000–4 999 fős	15%
5 000 fő és afeletti	9%

1. Népeség, népmozgalom

1.1. tábla A lakónépeség* alakulása és a főbb népmozgalmi események

Megnevezés	2011	2012	2013
Lakónépeség, január 1., ezer fő			
Férfi	326	328	325
Nő	359	361	357
Összesen	685	689	682
Ebből:			
megyeszékhelyen	168	165	163
többi városban	233	236	233
községekben	283	288	286
A lakónépeség korösszetétele, január 1., %			
14 évesek és fiatalabbak	16	16	16
15–64 évesek	67	68	68
65 évesek és idősebbek	16	16	16
Főbb népmozgalmi adatok			
Élvezületés, fő	6 551	6 699	6 652
Halálozás, fő	9 518	9 625	9 632
Házasságkötés, eset	2 087	2 186	2 132
Belföldi vándorlási különbözet, fő	-3 687	-3 414	-3 893

1.2. tábla A születéskor várható átlagos élettartam

(év)			
Nem	1990	2001	2012
Férfi	63,38	66,59	68,95
Nő	72,72	76,10	76,76

1.3. tábla Átlagéletkor

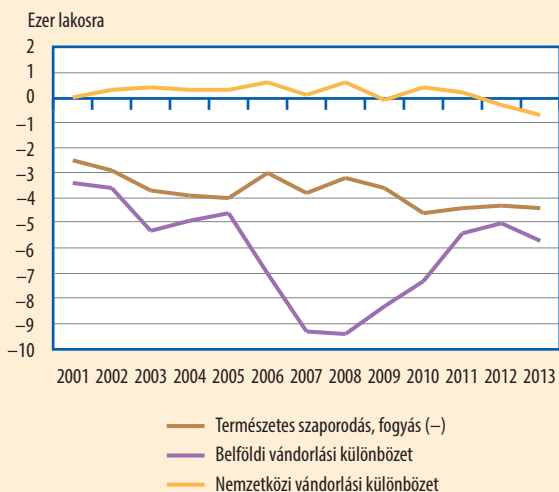
(év)			
Nem	1990	2001	2013
Férfi	34,4	35,9	38,3
Nő	37,8	40,0	43,0

* A 2011. január 1-jei lakónépeség a 2001. évi népszámlálás alapján, a 2012. és 2013. január 1-jei lakónépeség a 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett adat.

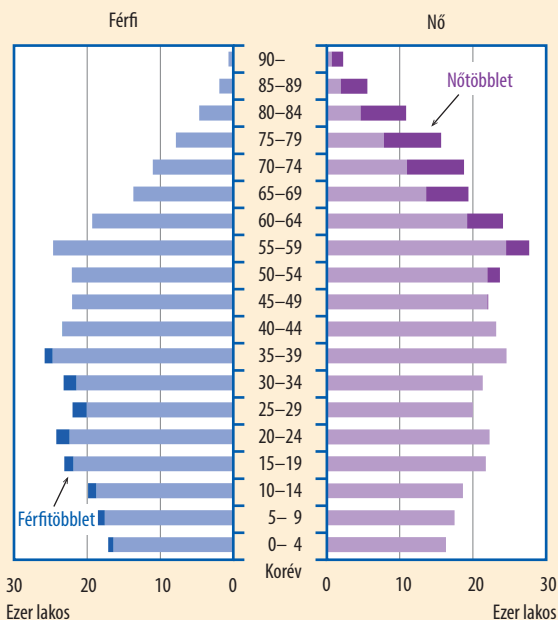
1. Ezer lakosra jutó természetes fogyás, 2013

(‰)

1.1. ábra A népességszámot alakító népmozgalmi események arányszámai

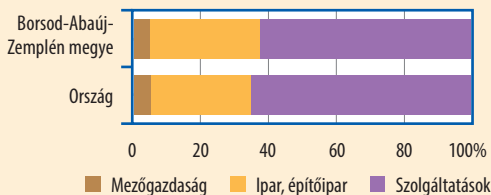
1.2. ábra A népesség száma nem és életkor szerint, 2013. január 1.

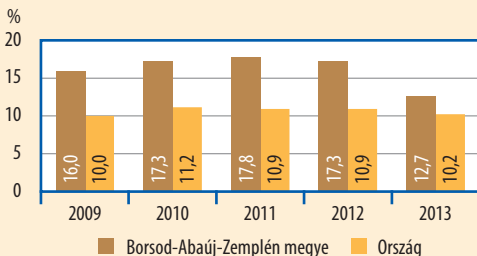
2.1. tábla A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása*

Megnevezés	2011	2012	2013
Foglalkoztatott, ezer fő	217,5	216,0	227,2
Ebből:			
középfokú végzettségű	145,8	147,3	148,3
diplomás	51,5	47,2	52,1
férfi	117,0	117,5	124,3
Munkanélküli, ezer fő	47,2	45,2	33,0
Ebből:			
legalább egy éve munkát keres	25,6	22,5	17,5
férfi	24,7	24,1	17,7
Gazdaságilag nem aktív, ezer fő	248,8	247,2	244,4
Ebből:			
szeretne dolgozni	48,5	50,8	52,0
nappali tagozatos tanuló	57,8	54,3	52,7
Aktivitási arány, %	51,5	51,4	51,6
Foglalkoztatási arány, %	42,4	42,5	45,0
Munkanélküliségi ráta, %	17,8	17,3	12,7

2.1. ábra A foglalkoztatottak megoszlása összevont nemzetgazdasági ágak szerint, 2013*

2.2. ábra A 15–74 éves népesség munkanélküliségi rátája*

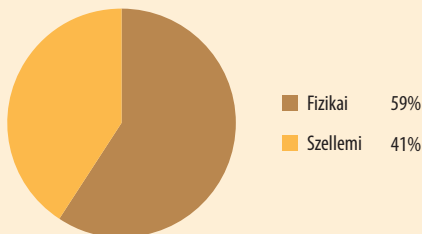
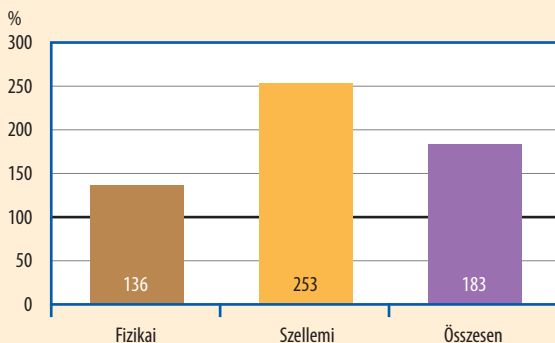
* A KSH munkaerő-felmérése alapján.

2. A 15–74 éves népesség foglalkoztatási aránya, 2013

(%)

2.2. tábla Havi bruttó átlagkereset állománycsoportok szerint*

Állománycsoport	2011	2012	2013
Forint/hó			
Fizikai foglalkozású	127 754	131 079	133 000
Szellemi foglalkozású	227 018	236 624	247 966
Összesen	174 086	176 372	179 665
Előző év=100,0			
Fizikai foglalkozású	107,5	102,6	101,5
Szellemi foglalkozású	101,9	104,2	104,8
Összesen	106,5	101,3	101,9

2.3. ábra A teljes munkaidőben alkalmazásban állók számának megoszlása állománycsoportonként, 2013***2.4. ábra** A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a minimálbér százalékában állománycsoportonként, 2013*

* Az évközi intézményi munkaügyi-statisztikai adatgyűjtési rendszer alapján.

3.1. tábla Háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátottság

Megnevezés	2000	2011	2012
Háziiorvos és házi gyermekorvos összesen	470	441	438
Egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, fő	1 603	1 538	1 558
Egy háziiorvosra jutó betegforgalom	11 698	13 276	13 557
Egy házi gyermekorvosra jutó betegforgalom ^{a)}	7 606	7 298	7 215

^{a)} Tanácsadás nélkül.

3.2. tábla Fekvőbeteg-ellátás

Megnevezés	2000	2012	2013
Működő kórházi ágyak száma	5 505	4 854	4 865
Működő kórházi ágyak tízezer lakosra jutó száma	76	71	72
Elbocsátott betegek száma, ezer	171	152	147
Ápolás átlagos tartama, nap	10	9	9
Ágykihasználás, %	82	77	78
Egynapos kórházi ellátás, ezer eset	..	13	13

3.3. tábla A járóbeteg-szakellátás leglátogatottabb rendeléseinek főbb adatai, 2012* (ezer)

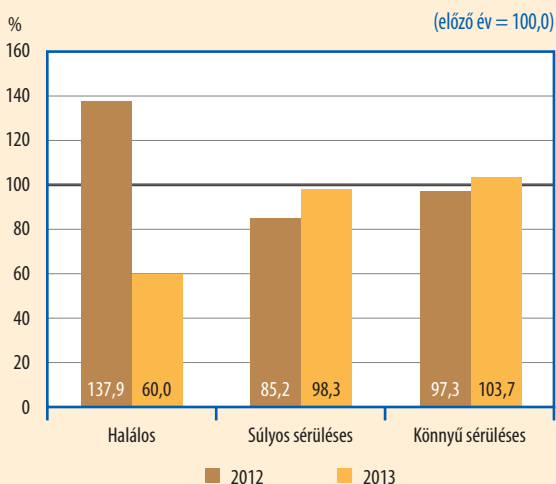
Megnevezés	Megjelenési eset	Beavatkozás	Teljesített szakorvosi munkaóra
Belgyógyászat	234	571	88
Sebészet	180	537	44
Képalkotó diagnosztika	486	1 114	130
Laboratóriumi diagnosztika	720	8 829	31
Fizioterápia	615	3 150	0
Reumatológia	120	613	37
Tüdőgyógyászat	305	530	43
Fül-, orr-, gégegyógyászat	122	416	34
Szemészet	163	890	44

* A MÁV adataival együtt. Az adatok csak a magyar biztosítás alapján végzett ellátásokat tartalmazzák.

3. A balesetet szenvedett személyek számának változása 2012 és 2013 között (%)

3.4. tábla Személy sérüléses közúti közlekedési balesetek és a balesetet szenvedett személyek

Megnevezés	2000	2012	2013
Balesetek			
Halálos	46	40	24
Súlyos sérüléses	316	230	226
Könnyű sérüléses	562	431	447
Összesen	924	701	697
Balesetet szenvedett személyek			
Meghalt	52	45	25
Súlyosan megsérült	363	258	246
Könnyen megsérült	867	643	637
Összesen	1 282	946	908

3.1. ábra A közlekedési balesetek számának alakulása**3.5. tábla** Munkabalesetek

Megnevezés	2000	2012	2013
Összesen	1 649	1 005	1 033
Ebből:			
halálos	5	6	1
csonkulásos	20	13	19
súlyos	9	8	9

4.1. tábla A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők, január

Megnevezés	2012	2013	2014
Ellátottak száma, fő			
Összesen	201 589	196 731	190 819
Ebből:			
öregségi nyugdíj	124 119	125 886	128 006
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	38 744	36 432	33 985
Havi teljes ellátás átlagos összege, forint/fő			
Összesen	88 236	95 100	97 859
Ebből:			
öregségi nyugdíj	101 692	109 583	112 635
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	60 670	64 415	64 411

4.2. tábla Bölcsődei ellátás, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Működő bölcsőde	35	35	39
Működő férőhely	1 401	1 492	1 779
Kisgyermeknevelő	297	297	306

4.3. tábla Alap- és nappali ellátásban részesülők

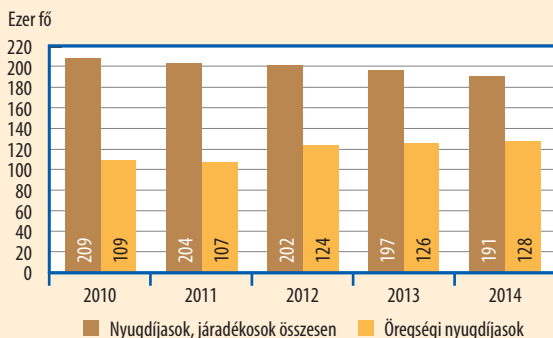
Megnevezés	2011	2012	2013
Idősek nappali ellátása	3 512	3 374	3 424
Szociális étkeztetés	15 881	17 895	19 007
Házi segítségnyújtás	10 842	13 746	15 078

4.4. tábla Gyermekvédelmi szakellátásban részesülők

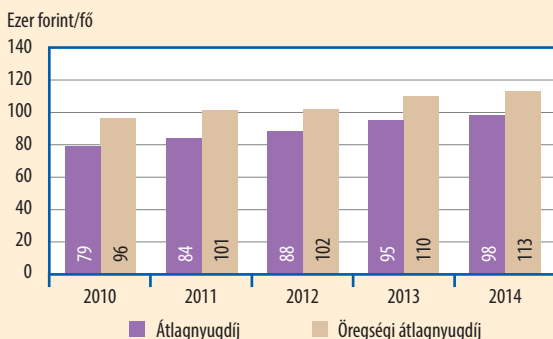
Megnevezés	2011	2012	2013
Gyermekotthonban nevelt kiskorú	557	568	546
Nevelőszülőnél nevelt kiskorú	1 403	1 364	1 454
Ápolást, gondozást nyújtó intézményben nevelt kiskorú	33	25	31
18 éves és idősebb gondozott	250	244	218
Összesen	2 243	2 201	2 249

4. Öregségi nyugdíjasok a népesség százalékában, 2014. január

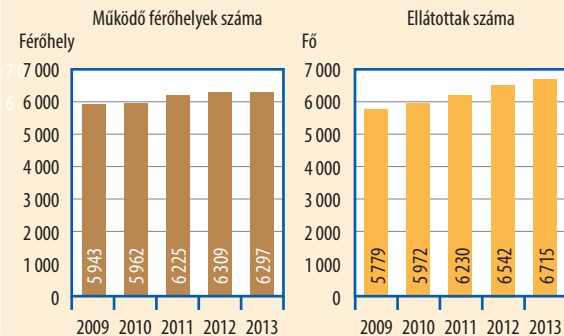
4.1. ábra A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma, január*

4.2. ábra Átlagnyugdíjak, január*

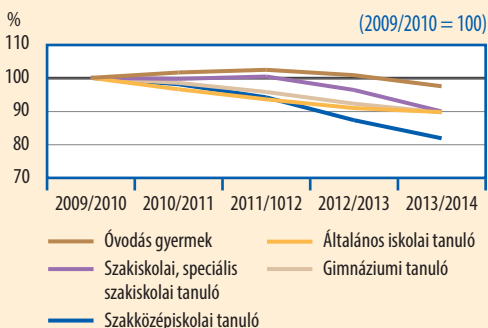
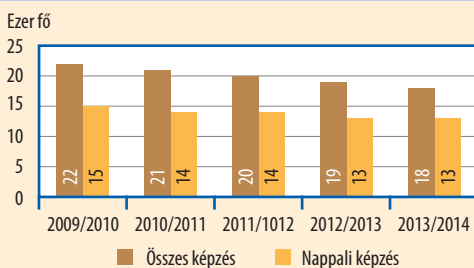
4.3. ábra A tartós és az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények főbb adatai

* A nyugdíjrendszer 2012. évi átalakítása miatt a 2012 előtti és utáni időszak adatainak összehasonlíthatósága erősen korlátozott.

5.1. tábla A köznevelési intézmények főbb adatai a nappali oktatásban, 2013/2014

Intézmény	Feladat- ellátási hely	Gyermek, tanuló	Egy gyermek- csoportra/ osztályra	Egy pedagógus- ra
			jutó gyermek, tanuló	
Óvoda	354	23 584	23	11
Általános iskola	323	57 691	19	10
Szakiskola, speciális szakiskola	75	9 701	21	13
Gimnázium	51	11 177	29	11
Szakközépiskola	64	16 297	26	12

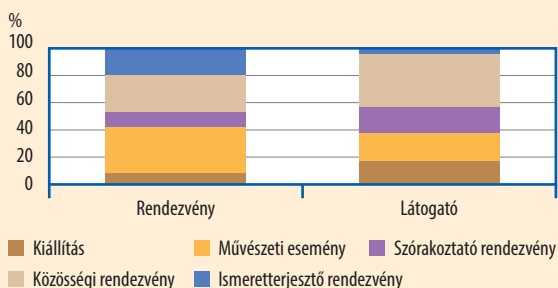
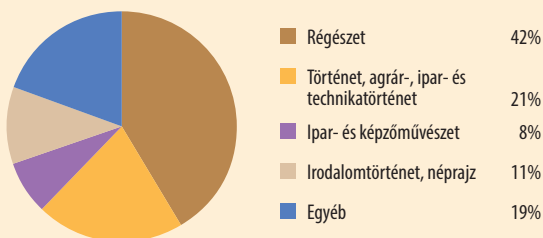
5.1. ábra Óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban

5.2. ábra A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma*

* A megyében állandó lakóhellyel rendelkezők. A főiskolai szintű, az egyetemi szintű és az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

5. Az ezer lakosra jutó általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban, 2013/2014

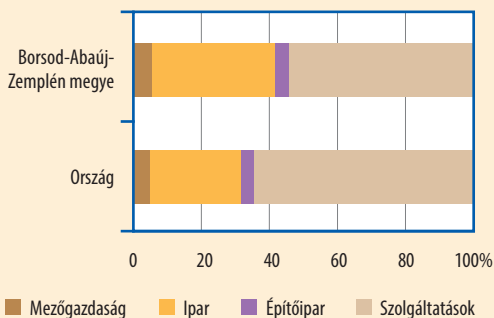
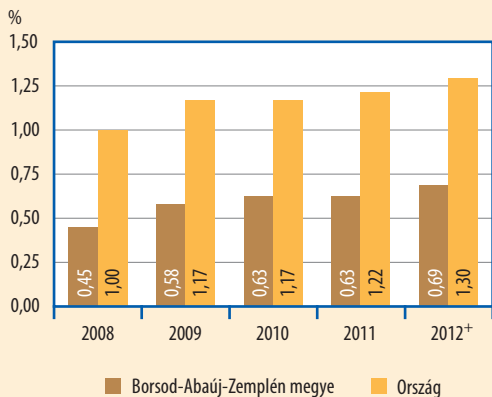
5.2. tábla A kulturális intézmények főbb adatai

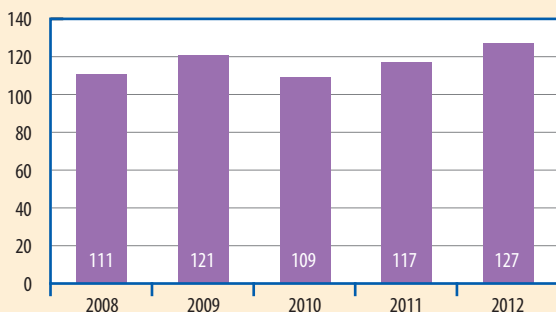
Megnevezés	2011	2012	2013
Közművelődési intézmények			
Száma	147	130	155
Rendezvények száma	7 171	6 881	9 685
Látogatók száma, ezer	1 268	1 321	1 230
Muzeális intézmények			
Száma	50	52	57
Kiállítások száma	257	305	313
Látogatók száma, ezer	384	387	457
Települési könyvtárak			
Szolgáltatóhelyek száma	360	359	369
Beiratkozott olvasók száma, ezer	107	107	103
Könyvtári egységek száma, ezer	3 444	3 437	3 434
Kölcsönzött könyvtári egységek száma, ezer	2 015	1 748	1 567

5.3. ábra Közművelődési intézmények rendezvényeinek és látogatóinak megoszlása, 2013**5.4. ábra** A múzeumok leltározott tárgyi állományának megoszlása gyűjtemények szerint, 2013

6.1. tábla A bruttó hazai termék alakulása

Megnevezés	2000	2005	2011	2012 ⁺
GDP piaci beszerzési áron, milliárd forint	623	1 095	1 140	1 187
Egy főre jutó GDP				
Ezer forint	826	1 502	1 672	1 731
Az országos átlag százalékában	64	69	60	61

6.1. ábra A bruttó hozzáadott érték megoszlása
főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2012⁺6.2. ábra A kutatás-fejlesztés ráfordításai
a GDP százalékában6. Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az EU-27 átlagának százalékában, 2012⁺

6.3. ábra A kutató-fejlesztő helyek száma**6.4. ábra** A kutató-fejlesztő helyek számának megoszlása szektorok szerint, 2012**6.2. tábla** A kutató-fejlesztő helyeken dolgozók létszáma

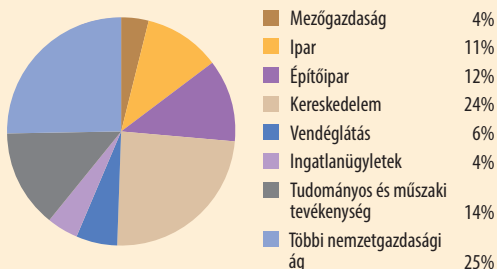
Megnevezés	2010	2011	2012
Tényleges létszám	1 578	1 524	1 597
Ebből: kutató-fejlesztő	1 158	1 130	1 171
segédszemélyzet	194	183	207
Az MTA tagja és a tudomány doktora vagy kandidátusa, PhD-, DLA-fokozattal rendelkező	415	422	452
Számított létszám ^{a)}	842	818	937
Ebből: kutató-fejlesztő	620	599	669
segédszemélyzet	120	128	150

^{a)} A kutatásra, kísérleti fejlesztésre fordított munkaidő arányában teljes munkaidejű dolgozókra átszámított adatok.

7.1. tábla A regisztrált gazdasági szervezetek száma, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Társas vállalkozás	23 017	22 655	22 195
Ebből:			
korlátolt felelősségű társaság	14 057	14 444	14 508
részvénytársaság	167	167	168
betéti társaság	7 958	7 247	6 610
Önálló vállalkozó	51 668	51 846	52 442
Ebből:			
főfoglalkozású	15 511	15 292	15 412
mellékfoglalkozású	23 014	23 791	24 599
Vállalkozás összesen	74 685	74 501	74 637
Nonprofit szervezet	7 113	7 144	7 238
Költségvetési és egyéb szervezet	1 419	1 385	1 247
Összesen	83 217	83 030	83 122

7.1. ábra A regisztrált társas vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2013. december 31.

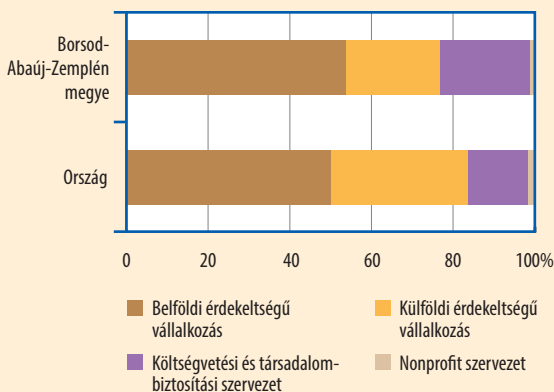
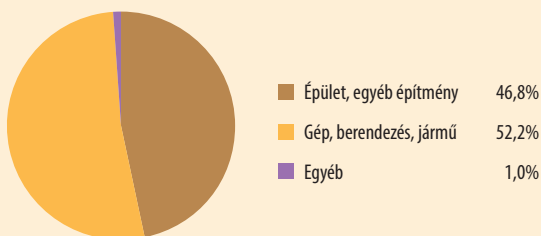
7.2. tábla A regisztrált társas vállalkozások száma létszám-kategória szerint, december 31.

Létszám-kategória, fő	2011	2012	2013
0– 9	21 586	21 251	20 767
10– 49	1 198	1 167	1 184
50–249	197	201	211
250–	36	36	33
Összesen	23 017	22 655	22 195

7. Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozás, 2013. december 31.

7.3. tábla A beruházások* teljesítményértéke és volumenindexe a kiemelt nemzetgazdasági ágakban, 2012

Nemzetgazdasági ág	Milliárd forint	Előző év = 100,0
Mezőgazdaság	9,3	103,1
Ipar	80,9	71,0
Kereskedelem	15,2	201,6
Szállítás és raktározás	14,3	59,3
Információ és kommunikáció	3,2	135,2
Ingtatlanügyletek	4,5	85,3
Adminisztratív szolgáltatás	2,3	113,2
Közigazgatás	16,6	90,6

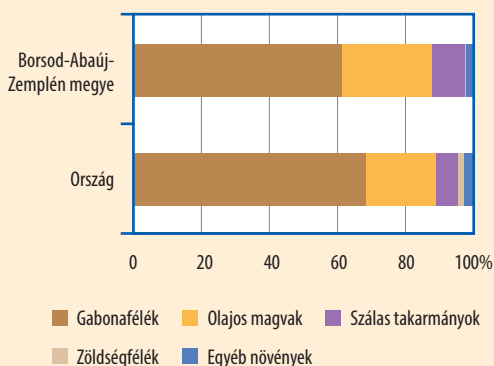
7.2. ábra A beruházások megoszlása* gazdálkodási forma szerint, 2012**7.3. ábra** A beruházások megoszlása* anyagi-műszaki összetétel szerint, 2012

* A beruházás helye szerint.

8.1. tábla A földterület művelési ágak szerint, május 31.

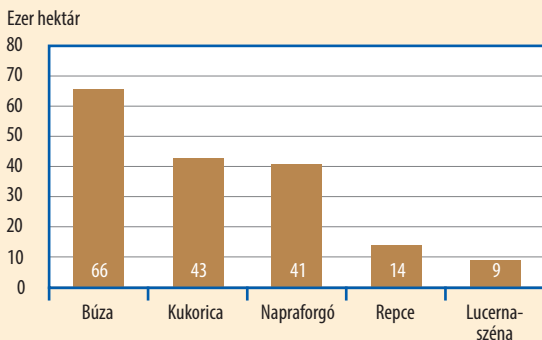
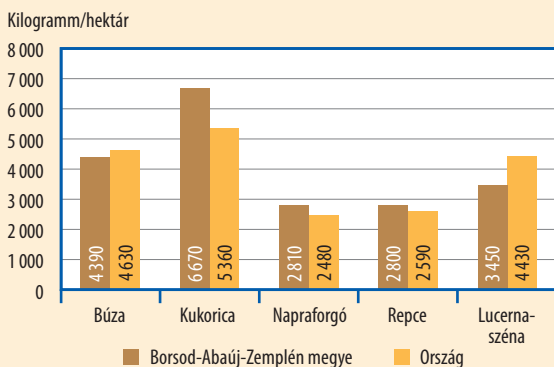
Művelési ág	2000	2013	
	hektár	2000 = 100,0	
Szántó	266 049	250 359	94,1
Konyhakert	8 570	6 569	76,7
Gyümölcsös	7 485	7 318	97,8
Szőlő	10 524	6 465	61,4
Gyep	124 421	48 690	39,1
Mezőgazdasági terület	417 049	319 401	76,6
Erdő	193 380	208 253	107,7
Nádas	2 069	2 047	98,9
Halastó	429	607	141,5
Termőterület	612 927	530 308	86,5
Művelés alól kivett terület	82 434	150 617	182,7
Összesen	695 361	680 925	97,9

8.1. ábra A főbb szántóföldi növénycsoportok aránya a vetésterületből, 2013. május 31.

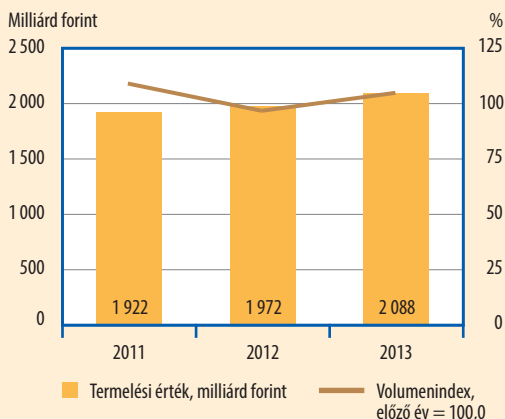
8. A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből, 2012

(%)

8.2. ábra A főbb szántóföldi növények betakarított területe, 2013**8.3. ábra** A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2013**8.2. tábla** Az állattenyésztés főbb mutatói, 2013. december 1.

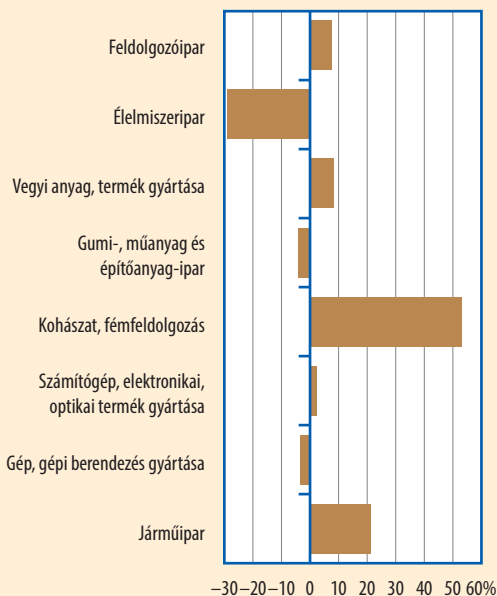
Megnevezés	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Tyúk
Főbb gazdasági haszonállatfajok állománya				
Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ezer egyed	48	86	37	1 470
Az országos százalékában	6,2	2,9	3,0	5,1
Száz hektár mezőgazdasági területre jutó egyed				
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	15	27	12	460
Ország	14	55	23	536

9.1. ábra Az ipari termelés értéke és volumenindexe*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

9.2. ábra A főbb feldolgozóipari ágazatok termelési volumenének változása az előző évhez képest, 2013*

* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9. Egy főre jutó ipari termelés értéke, 2013*

(ezer forint)

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

KO 7 351

GY 5 859

FE 4 476

VA 3 208

BO 3 076

JÁ 2 984

HE 2 821

BA 2 807

HU 2 391

VE 2 157

BP 2 044

ZA 2 023

PE 1 713

CS 1 641

TÓ 1 592

SÓ 1 379

HA 1 287

BÉ 1 010

SZ 980

NÓ 845

BA 841

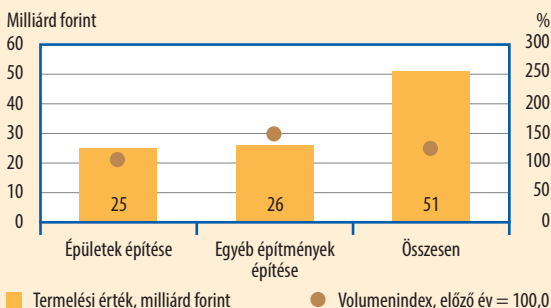
9.1. tábla A feldolgozóipar főbb ágazatainak jellemzői, 2013*

(%)

Ágazat	Termelés	Alkalmazás- ban állók	Export részaránya az összes értékesítésből
	megoszlása		
Feldolgozóipar	100,0	100,0	71,1
Ebből:			
élelmiszeripar	2,7	6,6	15,6
vegyi anyag, termék gyártása	50,5	14,3	57,4
gumi-, műanyag és építőanyag- ipar	3,3	5,0	70,7
kohászat, fémfeldolgozás	4,9	13,1	74,5
számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása	17,0	27,0	93,0
gép, gépi berendezés gyártása	4,0	6,9	97,9
járműipar	16,0	19,4	93,6

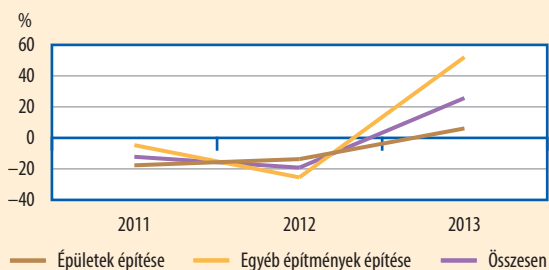
* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9.3. ábra Az építőipari termelés értéke és volumenindexe, 2013*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9.4. ábra Az építőipari termelés volumenének változása az előző évhez képest*

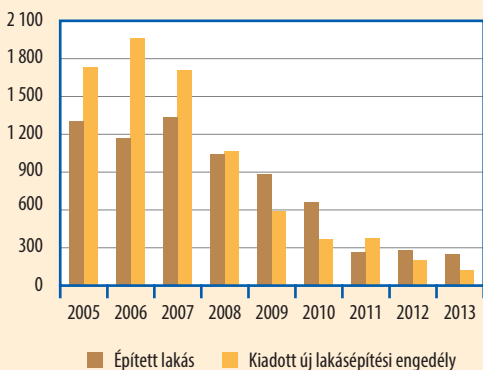

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

10.1. tábla Lakásállomány, laksűrűség, január 1.

Megnevezés	2012	2013	2014
Lakásállomány	284 153	284 351	284 577
Ebből:			
1 szobás	24 506	24 489	24 494
2 szobás	116 432	116 437	116 474
3 szobás	94 910	94 998	95 112
4 és több szobás	48 305	48 427	48 497
Száz lakásra jutó személy	242	242	237

10.1. ábra Az épített lakások és a kiadott építési engedélyek számának alakulása

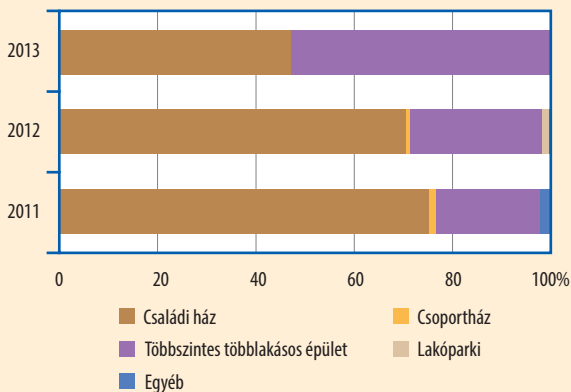

10.2. tábla Az épített és a megszűnt lakások

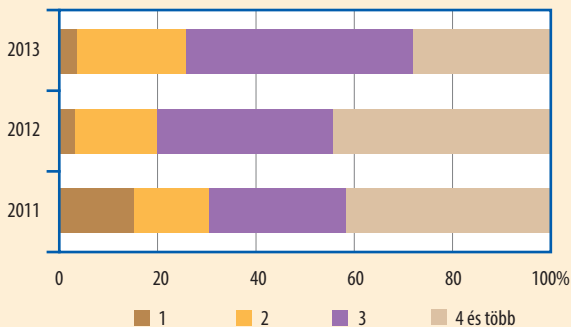
Megnevezés	2011	2012	2013
Épített lakások száma	266	282	249
Ebből:			
természetes személy által	214	208	116
vállalkozás által	20	31	133
Átlagos alapterület, m ²	105	113	101
Megszűnt lakások száma	118	84	23

10. Tízezer lakosra jutó épített lakás, 2013

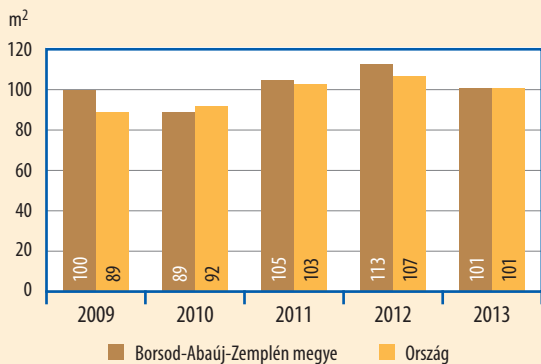
10.2. ábra Az épített lakások megoszlása építési forma szerint

10.3. ábra Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint

10.4. ábra Az épített lakások átlagos alapterülete

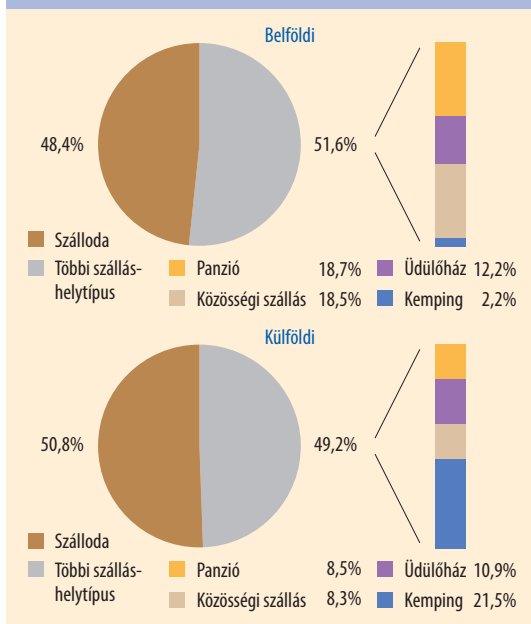
11.1. tábla A szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma

Megnevezés	2011	2012	2013
Kereskedelmi szálláshelyek			
Egységek száma ^{a)}	258	268	249
Férőhelyek száma ^{a)}	20 528	20 859	19 917
Vendégek száma	296 253	305 576	326 019
Ebből: külföldi	59 855	64 695	64 797
Vendégéjszakák száma	695 297	710 369	768 701
Ebből: külföldi	145 531	154 627	165 639
Egyéb szálláshelyek			
Vendéglátók száma ^{b)}	1 544	1 521	1 583
Férőhelyek száma ^{b)}	10 946	10 984	11 736
Vendégek száma	46 766	46 319	53 036
Ebből: külföldi	9 194	8 885	11 817
Vendégéjszakák száma	149 496	126 432	140 839
Ebből: külföldi	35 526	28 500	37 333

^{a)} Július 31-én.

^{b)} December 31-én.

11.1. ábra A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak szálláshelytípusok szerinti összetétele, 2013

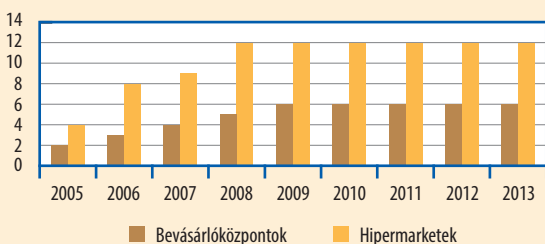
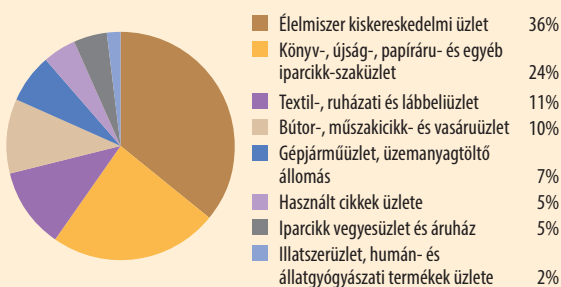

11. A férőhelyek kapacitáskihasználtsága a kereskedelmi szálláshelyeken, 2013 (%)

11.2. tábla A kiskereskedelmi üzletek adatai az év végén

Megnevezés	2011	2012	2013 ^{a)}
Száma összesen	8 626	8 505	8 093
Ebből:			
bevásárlóközpontban működő	212	225	215
hipermarketben működő	185	165	158
Alapterület összesen, ezer m²	1 048	1 042	990
Átlagos alapterület, m ²	121	123	122

^{a)} A 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltok adatai nélkül.

11.2. ábra A bevásárlóközpontok és hipermarketek számának alakulása**11.3. ábra** A kiskereskedelmi üzletek megoszlása üzlet-típusonként, 2013. december 31.**11.3. tábla** Vendéglátóhelyek üzlettypusok szerint

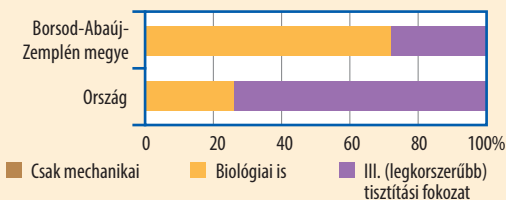
Megnevezés	2011	2012	2013
Étterem, büfé	1 220	1 218	1 158
Cukrászda	190	179	173
Italüzlet és zenés szórakozóhely	1 463	1 398	1 360
Munkahelyi, rendezvényi és köz-étkeztetést végző vendéglátóhely	433	381	380
Összesen	3 306	3 176	3 071

12.1. tábla Környezetvédelmi beruházások és folyó környezetvédelmi ráfordítások*

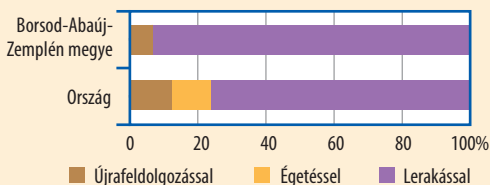
	(millió forint)		
Megnevezés	2010	2011	2012
Közvetlen beruházások	1 981	2 555	2 459
Integrált beruházások	462	756	668
Összesen	2 443	3 311	3 127
Szervezetten belüli, folyó ráfordítások	12 181	14 826	12 697
Külső szolgáltatóknak fizetett díjak	3 640	4 313	4 177

* A 99 főnél többet foglalkoztató gazdálkodó szervezetek esetében, a beruházó székhelye szerint.

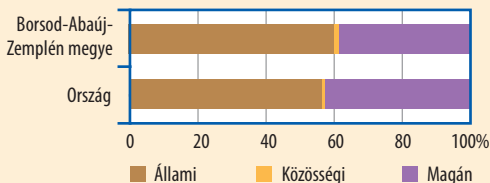
12.1. ábra A tisztított szennyvíz megoszlása tisztítási fokozat szerint, 2012

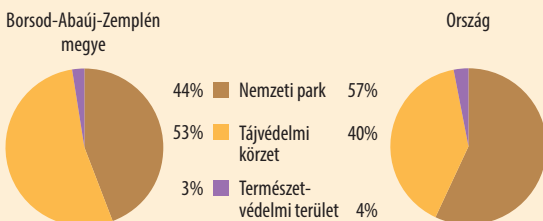
12.2. ábra A hulladék kezelése, ártalmatlanítása, 2013

12.3. ábra Az erdőterület megoszlása tulajdoni jelleg szerint, 2013

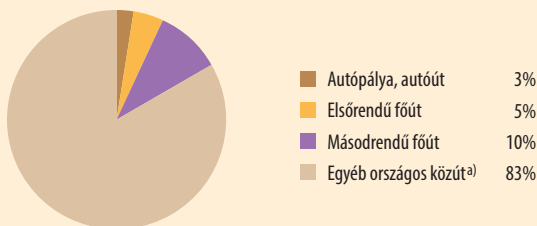
12. Ezer lakosra jutó személygépkocsi, 2013

12.4. ábra Az országos jelentőségű védett területek összetétele, 2013**12.2. tábla** Információ, kommunikáció

Megnevezés	2011	2012	2013
Postai szolgáltatóhelyek száma	256	256	256
Távbeszélő fővonalak	173 733	177 320	182 308
Ezer lakosra jutó távbeszélő fővonal	252	260	270
Kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	138 036	135 743	136 079
Ezer lakosra jutó kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	200	199	202
Internet-előfizetések száma	122 221	123 564	129 291

12.3. tábla Személygépkocsi-állomány

Megnevezés	2011	2012	2013
Személygépkocsi	162 680	162 811	165 280
Ebből: benzinüzeműek aránya, %	81	80	79
Ezer lakosra jutó személygépkocsi	236	239	245

12.5. ábra Országos közutak megoszlása útjelleg szerint, 2013

a) Összekötő, bekötő-, állomáshoz vezető, autópályára és autóútra fel-, illetve levezető út.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei portré

Adottságok

Borsod-Abaúj-Zemplén Magyarország északkeleti részén fekszik, 7247 km²-es kiterjedésével Magyarország második legnagyobb területű megyéje. Északról Szlovákiával, nyugatról Heves és Nógrád, keletről Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyével határos, déli-keleti természetes határvonala a Tisza folyó. Kétharmad részét hegységek és dombságok alkotják. A kontinentális hatásokat a domborzati viszonyok jelentősen módosítják, aminek következtében – különösen a megye hegyvidéki területén – az évi középhőmérséklet alacsonyabb, a csapadék mennyisége több, míg a napsütéses órák száma kevesebb az országos átlagnál. Nagyobb folyóvizei a Tisza, a Hernád, a Sajó, a Bodrog és a Bódva. 2012 végén a megyében 111,5 ezer hektár országos jelentőségű védett természeti területet tartottak nyilván, 53%-át tájvédelmi körzetként, 44%-át nemzeti parkként, 2,5%-át természetvédelmi területként.

1. kép Zempléni táj

Borsod-Abaúj-Zemplén területe a paleolitikum óta letelepedésre csábította a különböző népcsoportokat. A magyar államiság egyik nagy erőpróbája a tatárok betörése volt, amelyek 1241-ben a Sajó folyó mellett (Muhi) győzték le a magyar uralgó seregét. Kivonulásuk után a megyében számos védelmi objektum (erődítmény, vár), román és gótikus templom épült. A késő középkor és a kora újkor a magyar nemzeti függetlenségért folytatott harcok időszaka volt. A megye több települése

(Ónod, Sárospatak) és számos történelmi személyisége (Thököly, Rákócziak, Lorántffyak) emblemikus résztvevője volt e folyamatnak. A XVIII–XIX. század fordulóján kezdődő függetlenségi és társadalmi reformmozgalom, valamint a magyar nemzeti megújulást, a kultúra megteremtését célzó társadalmi folyamat ugyancsak mélyen gyökerezik a megye históriájában.

2. kép Boldogkővárja, Boldogkő vára

Borsod-Abaúj-Zemplén természeti adottságai és történelmi hagyományai miatt századokon át meghatározó volt a nehézipari tevékenység. A Sajó völgye az ország egyik legfontosabb iparvidéke volt, kiemelkedő ága a bányászat, a kohászat, a gépipar, a vegyipar, az építőanyag-ipar és az energiaipar. Természeti, történelmi, művelődéstörténeti, kulturális értékekben gazdag vidék, gyógyító vizek, borok, élő hagyományok várják az idelátogatókat. Több mint hétszáz országos védelem alatt álló műemlék és két világörökséghez tartozó terület – az Aggteleki-karszt barlangjai és a Tokaj-Hegyaljai történelmi borvidék – található itt. Olyan értékeket is kínál a megye, amelyek ma már hungarikumnak számítanak, például a tokaji aszúborok és a matyó hímzés.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyeszékhelye Miskolc, a Bükk-hegység keleti oldalán, a Szinva, a Hejő és a Sajó völgyében, különböző természeti és gazdasági tájegységek határvonalán épült. A város a csökkenő népességszám ellenére is a sűrűbben lakott megyeszékhelyek közé tartozik. Miskolc nagy történelmi múlttal rendelkezik, jelentős kulturális értékek, idegenforgalmi látnivalók találhatóak itt, mint például Lillafüred, Miskolc-Tapolca, illetve a Diósgyőri vár.

A megye településszerkezetében Miskolc és vonzáskörzete meghatározó, az apró- és törpefalvak sokasága a jellemző. Borsod-

Abaúj-Zemplénben a jelenlegi közigazgatási állapot szerint 358 település található, ebből 29 város, 8 nagyközség és 321 község. A települések 63%-a ezer főnél kisebb lakosú, ezek aránya magasabb az országos átlagnál. Az ötszáz fő alatti települések hányada 42%.

A megyében a 2585 kilométer hosszú közúthálózatból meghatározó a 3. számú főközlekedési út, ami Budapest–Miskolc–Kassa városokat kapcsolja össze. Borsod-Abaúj-Zemplénen halad át az E71-es nemzetközi útvonal, amely Szlovákia és Lengyelország felé biztosítja a közlekedési lehetőséget. 2012-ben 71 kilométer autópályán lehetett közlekedni a megyében. Miskolcra az M30-as és az M3-as autópályán közvetlenül érhető el Budapest, Nyíregyháza és Debrecen.

A megye vasúthálózata Miskolcra kiinduló, sugaras rendszerű. 2012-ben 475 kilométer hosszú vasútvonalat működtettek, ebből 241 kilométer volt villamosított a megyében.

Társadalom

Borsod-Abaúj-Zemplén területén 2014. január 1-jén az előzetes adatok alapján 675 ezer fő élt, az ország népességének 6,8%-a. A jelenlegi jogállás szerint 2013. év elején a megye népességének 24%-a a megyeszékhelyen, 35%-a a többi városban, 41%-a községekben lakott. Népsűrűsége 94 fő/km², ami kisebb, mint az országos átlag. A lakónépesség 48%-a férfi, 52%-a nő volt. Ezer férfitra 1099 nő jutott, kevesebb, mint országosan (1101).

A népesség száma az 1980-as évek elejétől mérséklődött a megyében. 1992 óta többen haltak meg, mint ahányan születtek.

Borsod-Abaúj-Zemplénben 2001 és 2013 között természetes fogyás következtében 34,4 ezer fővel csökkent a népesség. Az ezer lakosra jutó elveszületések és halálozások száma a vizsgált időszak minden évében magasabb volt, mint országosan. Az elmúlt évtizedekben jelentős számban vándoroltak el a megyéből. A 2001–2013 években 56,3 ezer fős belföldi vándorlási veszteség keletkezett. Az elmúlt 13 év mindegyikében többen költöztek el a megyéből, mint ahányan idejöttek. Az ezer lakosra jutó vándorlási veszteség a vizsgált időszakban Borsod-Abaúj-Zemplénben volt a legjelentősebb hazánkban.

2013 elején a lakónépesség 16%-a gyermek- (0–14 éves), 68%-a aktív (15–64 éves), 16%-a időskorú (65 éves és idősebb) volt. Az országos átlaghoz képest magasabb a gyermek- és alacsonyabb az aktív és időskorúak aránya.

A száz gyermekkorúra jutó időskorúak száma 2010 óta meghaladja a százat, 2013-ban 104 volt, az országos átlaghoz képest alacsonyabb.

2013-ban a férfiak átlagéletkora 38,3 év, a nőké 43 év volt, ami 1990-hez képest a férfiaknál 3,9 évvel, a nőknél 5,2 évvel emelkedett. Az országos átlaghoz képest mindkét nemnél alacsonyabb az átlagéletkor.

A születéskor várható átlagos élettartam fokozatosan emelkedik. Borsod-Abaúj-Zemplénben egy 2012-ben született kislány várhatóan 77 év, fiú társa 69 év átlagos élettartamra számíthat. A javuló adatok ellenére is a megyék között mindkét nem esetében itt a legalacsonyabb a várható átlagos élettartam.

A megyében a népesség iskolai végzettsége folyamatosan javul. Nőtt a közép- és felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők hányada. A 2011. évi népszámlálás időpontjában a 15 éves és idősebb népesség 93%-a végezte el az általános iskola nyolc osztályát. A 18 éves és idősebbek 43%-ának legalább érettségije, a 25 éves és idősebbek 14%-ának felsőfokú végzettsége volt. Az országos átlaghoz képest ezek az arányok kedvezőtlenebbek.

Borsod-Abaúj-Zemplénben a KSH lakossági munkaerő-felmérése alapján 2013-ban a 15–74 éves népesség 51,6%-a volt részese a **munkaerőpiacnak**, ami 5,9 százalékponttal kisebb az országos átlagnál. A gazdaságilag aktív népességben belül 227,2 ezer fő foglalkoztatottként, 33 ezer fő munkanélküliként jelent meg. A foglalkoztatási arány az ezredforduló óta 2013-ban volt a legmagasabb (45%), ennek ellenére a megyék között így is kedvezőtlen. A munkanélküliségi ráta 12,7%, a 2012. évitől 4,6 százalékponttal kisebb. A gazdaságilag inaktívak aránya (48,4%) a 15–74 éves népességből Nógrád megye után a legmagasabb.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján a megyében a 2013. decemberi zárónapon 47 761 főt, az országos álláskeresők 12%-át tartották nyilván. Az álláskeresők 14%-a pályakezdő, 17%-a 25 éven aluli volt. Ezek az arányok az országoshoz képest 1,2, illetve 1,4 százalékponttal alacsonyabbak.

Borsod-Abaúj-Zemplénben a népesség számához képest kisebb az adófizetők aránya. 2012-ben 401 **személyi jövedelemadó** fizető jutott ezer lakosra, ami 42-vel kevesebb, mint országosan. Egy állandó lakosra 657 ezer forint, egy adófizetőre 1638 ezer forint személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem jutott, ami 21, illetve 13%-kal alacsonyabb, mint a hazai átlag.

Gazdaság

A megyében a **bruttó hazai termék** (GDP) 2012-ben az előzetes adatok alapján piaci beszerzési áron 1186,7 milliárd forint volt, az országos érték 4,2%-a. Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék 1,7 millió forintot eredményezett, ami az országos átlag 61%-a. Az egy főre jutó GDP alapján Borsod-Abaúj-Zemplén a főváros és a megyék rangsorában 2008 óta a 17. helyen áll. Nemzetgazdasági áganként az ország bruttó hozzáadott értékének a megye mezőgazdasága a 4,6%-át, az ipara 5,7%-át, az építőipara 4,9%-át, a szolgáltatási ágai a 3,6%-át állította elő.

A bruttó hozzáadott érték 5,2%-át a mezőgazdaság, 36%-át az ipar 4,4%-át az építőipar, 54%-át a szolgáltatást nyújtó ágak adták a megyében. Az országoshoz képest a megyében a termelő ágak a meghatározóbbak.

A nemzetközi összehasonlításban használt vásárlóerő-paritáson Borsod-Abaúj-Zemplénben az egy főre jutó bruttó hazai termék 2011-ben 9,9 ezer euró volt, az EU-27 átlagának 39%-a.

A társadalom fejlődésének, a gazdasági fejlesztéseknek elengedhetetlen követelménye a **K+F** (kutatás-fejlesztés) tevékenység növelése. 2011-ben a megyében a GDP 0,6%-át, országosan 1,2%-át fordították K+F tevékenységre.

A megyei székhelyű gazdasági szervezetek 2013-ban előzetes adatok alapján 142,4 milliárd forint értékű **beruházást** valósítottak meg, az országos érték 3,9%-át. Egy lakosra a megyében 209,8 ezer forint fejlesztés jutott, a hazai átlag 57%-a.

Borsod-Abaúj-Zemplénben 2013. december 31-én 83 122 **gazdasági szervezetet** tartottak nyilván, az országos 4,5%-át. E szervezetek kilenczede, országosan 92%-a volt vállalkozás. A regisztrált vállalkozások héttizede önálló vállalkozó, háromtizede társas vállalkozás volt. A regisztrált 52,4 ezer önálló vállalkozó 47%-a mellékfoglalkozásúként, 29%-a főfoglalkozásúként szerepelt a regisztrációban, a nyugdíj mellett vállalkozók hányada 24% volt. Az önálló vállalkozók 43%-a a mezőgazdaság és 12%-a az ingatlanügyletek gazdasági ágban került bejegyzésre. A 22,2 ezer regisztrált társas vállalkozás közül a korlátolt felelősségű és a betéti társaságok száma a legjelentősebb. A kereskedelem (5338), illetve a tudományos és műszaki tevékenység (3049) területén tartották nyilván legmagasabb számban a társas

vállalkozásokat. Borsod-Abaúj-Zemplénben ezer lakosra 111 regisztrált vállalkozás jutott, az országos 65%-a.

A megye gazdaságának az **ipar** a meghatározó ága. A bruttó hozzáadott értékből való részesedése 2011-ben 9,1 százalékponttal magasabb volt az országos átlagnál. 2013-ban a négy fő feletti megyei telephelyű ipari vállalkozások 2088,3 milliárd forint termelési értéket állítottak elő, ami az országos kibocsátás 8,8%-a volt. 2013-ban egy lakosra 3,1 millió forint ipari termelési érték jutott, ez 29%-kal több az országos átlagnál.

Részletesebb, ágazati bontásban a 49 főnél nagyobb létszámmal működő megyei székhelyű szervezetek adatai állnak rendelkezésre. Ebben a körben 2013-ban a termelési érték 73%-át az 500 és afeletti, 20%-át az 50–249 fős és 6,9%-át a 250–499 fős létszámmal működő vállalkozások állították elő.

Borsod-Abaúj-Zemplénben a feldolgozóipar produktumának 50%-át a vegyi anyag termék gyártás adta. Az ágazat országos kibocsátásának 70%-át a megyében állították elő, termékeinek 57%-a külfiacon talált vevőkre.

A gépiparban 2013-ban a legtöbb alkalmazottat a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártás foglalkoztatta, amely erősen exportorientált, termékeinek 93%-át külföldön értékesítette.

A járműgyártás szerepe egyre jelentősebb. A feldolgozóipar külfiacon értékesítéséből a járműgyártás aránya 21% volt. Termékeinek 94%-át exportálta.

A fémalapanyag és fémfeldolgozási termék gyártás ágazatnak nagy hagyománya van a megyében. Értékesítésének 74%-a exportból származott. A gumi-, műanyag és nemfém ásványi termék gyártás produktumának 71%-a külfiacon irányult.

A megyében 16 Ipari Park cím viselésére jogosult szervezet működik. Ebből Miskolcon és Kazincbarcán három-három, Encsen, Felsőzsolcán, Mezőkövesden, Alsózsolcán, Ózdon, Sajóabonyban, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen, Szikszón és Tiszaújvárosban egy-egy található.

A négy főnél többet foglalkoztató megyei székhelyű **építőipari** vállalkozások teljesítménye összehasonlító áron 2013-ban 26%-kal emelkedett az előző évhez képest. Az 51,2 milliárd forint termelési érték az országos 4%-a volt. Borsod-Abaúj-Zemplénben egy lakosra 75,4 ezer forint építőipari termelési érték jutott, 41%-kal kevesebb, mint országosan. Kedvező, hogy a megye építőiparában a tárgyidőszakban kötött új szerződések értéke 28%-kal volt magasabb, mint az előző évben. Az építőipari termelési érték 44%-át a speciális szaképítés, 35%-át az épületek-, 22%-át az egyéb építmények építése ágazat adta.

3. kép Ómassa, Óskohó

bükk, és a gyertyán. A szőlőművelésnek több évszázados hagyománya van a megyében, leghíresebb bortermelő vidéke Tokaj-Hegyalja. A Tokaj nevet az egész világon a borral azonosítják, amely világörökségi címet kapott, a szőlőtermelési és a borászati kultúra megőrzéséért.

A földterület 37%-a szántó, 31%-a erdő, 7,2%-a gyeperdő, 22%-a művelés alól kivett terület volt 2013. május 31-én. A földterület országos megoszlásához képest a megyében kisebb a szántóterület és a gyeperdő részesedése, a szőlő és gyümölcsösé közel azonos, az erdőé viszont nagyobb.

A megye területe kedvez az állattartásnak. A főbb gazdasági állatfajok közül a 2013. decemberi állatszámolás adatai szerint az ország szarvasmarha-állományának 6,2, sertésállományának 2,9, juhállományának 3, a tyúkfélék 5,1%-át Borsod-Abaúj-

4. kép Lillafüredi vízesés

Borsod-Abaúj-Zemplén nem tartozik az erősen **mezőgazdaság-orientált** megyék közé. Földrajzi adottságai, fekvése, domborzati viszonyai meghatározzák a mezőgazdasági termelés jellegét. Az Északi-középhegység hegyes-dombos vidékén az erdőgazdálkodás kiemelkedő jelentőségű. Borsod-Abaúj-Zemplén erdőterülete alapján az erdőszelvényes megyék közé tartozik. Jellemző fafajták a tölgy, a cser, a

Zemplénben tartották. Míg a száz hektár mezőgazdasági területre jutó főbb haszonállatok közül a szarvasmarhák száma nagyobb, addig a sertéseké, a juhoké, a tyúkféléké kisebb, mint az országos átlag.

2013-ban az előzetes adatok alapján hazánk **kereskedelmi szálláshelyein** a férőhelyek 6,1, az egységek 8,2%-a várta a pihenni vágyókat a megyében. A keres-

kedelmi szálláshelyekre 2013-ban 326 ezer vendég érkezett, két-tizedük külföldi volt. A **vendégéjszakák** száma megközelítette a 769 ezret. Mind a belföldi, mind a külföldi vendégek a szállodákat részesítették előnyben.

Átlagosan 2,4, a külföldiek 2,6 vendégéjszakát maradtak. A legtöbb vendég Lengyelországból látogatott el megyénk kereskedelmi szálláshelyeire, de nagy számban érkeztek Szlovákiából, Németországból, Oroszországból, Romániából, illetve Ukrajnából is.

A kereskedelmi szálláshelyek mellett az **egyéb szálláshelyeken** (korábban magán szálláshely) 1,5 ezernél is több szállásadó fogadta a látogatókat 2012-ben. A szállásadás e formáját 46,3 ezer vendég választotta és összesen 126,4 ezer, átlagosan 2,7 vendégéjszakát töltöttek el a megyében.

Borsod-Abaúj-Zemplénben 2013. év végén 8093 **kiskereskedelmi üzlet** látta el a lakosságot, ezek 36%-a élelmiszerüzlet volt. A 3071 vendéglátóhely 38%-a étterem és büfé, 44%-a italüzlet és zenés szórakozóhely, 5,6%-a cukrászda, a többi munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző egység volt.

Kiemelt értékiünk

AGGTELEKI-CSEPPKŐBARLANG

„Oh, ti szűkkeblü emberek, kik mindenben örökké szabályokat kerestek és állítottok, jertek ide és boruljatok térdre a szabálytalanság remeke előtt!”

Petőfi Sándor: Úti rajzok – 1845

„Ott Agtelek csudái vonzanak,
Melynek barlangja lenn a föld alatt
A szomszéd Torna határába fut.
S míg rejtekén bolyongnak lábaid,
Lelked mély gondolatba téved el.”

Tompa Mihály: Lófő

Aggtelek a Putnoki járásban, Miskolctól 50 kilométerre északnyugatra található, közel a szlovák határhoz. A kevesebb, mint 600 lelkes település világhírű természeti, idegenforgalmi attrakciója miatt a térség hasonló nagyságú és népességszámú községeinél jóval kedvezőbb ellátottságú, főként a vendéglátóhelyek, a kereskedelmi és egyéb szállásférőhelyek tekintetében. 2012-ben kereskedelmi szálláshelyein

5. kép Az Aggteleki-cseppkőbarlang bejárata

8,8 ezer vendég, 21,4 ezer vendégéjszakát töltött. Az egyéb szálláshelyek 1,6 ezer vendéget fogadtak, akik átlagosan 2 vendégéjszakát maradtak. A település ismertségét Közép-Európa leghosszabb barlangjának köszönheti. Az idelátogatók számos barlangtúrából választhatnak, emellett megcsodálhatják a felszíni környezet értékeit. Az Aggteleki Nemzeti Park 2012. évi adatai szerint összesen 106 576 fő látogatta meg barlangokat és vett részt a különböző túrákon, 13%-uk külföldi volt. A Baradla-barlangot csaknem 95 ezren keresték fel, ebből az aggteleki szakaszt közel 63 ezren. Népszerűek a barlangban rendezett koncertek, ezeket 3,4 ezren hallgathatták a helyszínen. A különleges környezet vonzza a házasodni vágyókat is. A Baradlában esküvői szertartáson 600 főnél is többen jelentek meg 2012-ben.

Az UNESCO Világörökség Egyezménye az egyik legfontosabb eszköz a világ természeti és kulturális értékeinek megőrzésére. Az egyezményhez Magyarország 1985-ben csatlakozott, és eddig 8 helyszínnel képviselteti magát. Erre a listára kerültek fel 1995-ben a földtani és felszínalaktani értékek alapján az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai. A világviszonylatban is egyedülálló együttes változatossága, komplexitása és viszonylagos érintetlensége miatt érdemelte ki ezt a címet.

Az Aggteleki Nemzeti Park Magyarország negyedik, 1985-ben alapított nemzeti parkja. Címerállata a foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*), a térségben általánosan elterjedt kétéltű faj. Itt található a hucul kisló hazai törzsállománya is, a Jósvalói Hucul Ménes. Ezzel a Magyarország területén hajdanán elterjedt lófajtaival, lóháton vagy fogattal lovastúrák ke-

6. kép Aggteleki-cseppkőbarlang, részlet

retén belül is bejárható a nemzeti park területe. Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területe 440 ezer hektár. Első olyan nemzeti park az országban, amely kimondottan a geológiai értékek – a vidék felszíni karsztjelenségei és a híres cseppkőbarlangok – védelmére alakult meg. A karsztvidék nevezetes barlangjai: a Baradla-, a Földvár- és a Rákóczi-barlang, az Esztramos, a légúti megbetegedésben szenvedők gyógyítására alkalmas Béke-barlang, a Vecsem-bükki hasadék, amely hazánk második legmélyebb barlangja és a hidrológiai jelentőségű Vass Imre-barlang.

Rétegtani szempontból az Aggteleki-karszt építőanyagában a triász időszak nagy része képviselve van. A legjobban karsztosodó középső-triász mészkő rejt magában a legnagyobb barlangokat. Közülük legismertebb és legrégebben feltárt a Baradla-barlang – közismert nevén Aggteleki-cseppkőbarlang –, amelynek természetes bejáratai Aggtelek közelében vannak (Jósvafő felől mesterséges bejárat nyílik). Magyarország legnagyobb barlangja 19 kilométer hosszú, amely a szlovákiai Domicabarlanggal összefüggő rendszert alkot (Baradla–Domicabarlangrendszer), így több mint 25 kilométer hosszú. Geológiai értelemben a Baradla nem egyéb, mint egy föld alatti patakmeder, azoknak a felszínről induló kis völgyeknek a folytatása, amelyek a törések mentén kiemelkedő karsztos aggteleki sziklafaltól nyugatra a miocén agyagos üledékeken jöttek létre. A barlang talajában sok helyen megtalálható a kvarckavics, a homok, ezeknek fontos szerep jutott a járatok kivésésében.

A folyosók kialakulásától elkülönült a cseppkövek képződése. A barlang jelentős részét változatos színű és formájú páratlan lát-

7. kép Aggteleki-cseppkőbarlang, részlet

ványosságot nyújtó cseppkövek díszítik. Általában egy milliméter cseppkő keletkezéséhez 15–20 év szükséges. A Baradla cseppkőalakzatai bámulatosak. Valóságos kolosszusokkal lehet találkozni, például a 13 méter magas Óriáscseppkövel. Itt található hazánk legnagyobb álló cseppköve, a 19 méteres Csillagvizsgáló is. Az Aggteleki-cseppkőbarlang egyéb tekintetben is a legnagyobb méretek barlangja. Az Aggtelek és Jósavfő között kanyargó főfolyosó helyenként 60–70 méteressé szélesedik. Az óriási „hangversenytér” remek akusztikájú, így rendszeresen tartanak koncerteket neves hazai és külföldi művészek részvételével. A jósavfői barlangszakasz színei sokkal változatosabbak, mint az aggteleki képződményeké. A cseppkövek ugyanis itt még eredeti, kormozatlan fényükben ragyognak (a fáklyák fényénél tett látogatások itt nem tettek kárt), bár a reflektorok fényudvarában egyre több zöldmohaszat, moha, sőt páfrány is megjelent az utóbbi évtizedekben.

A régészeti feltárások során talált számtalan lelet bizonyítja, hogy a barlangot már az őskor embere is ismerte, lakhelyül, sőt temetkezési helyül is szolgált. A több ezer lelet túlnyomórészt a csiszolt kőkorból származik, azaz 6–7 ezer éves. Kőből és állati csontokból készített használati eszközöket találtak, illetve az úgynevezett bükki kultúrához tartozó vonaldíszes cserépedényeket, de számos lelet a korai vaskorból való (arany ékszerek, harci felszerelés).

A Baradla-barlangot és az ott található hófehér cseppköveket az 1549-ben Baselben G. Wernher által megjelentetett írás először, majd Bél Mátyás 1742-ben Bécsben kiadott tanulmánya is említi. Az első részletes leírás és nyomtatásban is megjelent térkép 1807-

8. kép Aggteleki-cseppkőbarlang, részlet

ből Raisz Keresztélynek köszönhető. Őt nemcsak a hivatali, de a barlangi munkában is követte Vass Imre, aki a barlangot és a felette húzódó felszín feltérképezte, a barlangról mindenre kiterjedő részletes leírást készített, ami 1831-ben jelent meg. A Baradlát az 1830-as években mintegy kétszáz ember kereste fel évente, ez a szám a századfordulón már meghaladta az ezret. 1922-ben Kaffka Péter a jósvafői végponton továbbjutott, s mintegy 500 méter hosszú új szakaszt talált. Az idegenforgalom fejlesztését csak a húszas évek végén kezdeményezték. Ekkor készült el a jósvafői kijárat, valamint a ma is használatos több száz híd is. A legnagyobb fordulat akkor következett be, amikor kiépítették a villamos hálózatot, és 1935-ben kigyulladt a fény a látogatott szakaszokban. Ez a Kessler Hubert irányította időszak a Baradla fénykora. A felszín alatti fejlesztések mellett a turisták fogadására megépült az aggteleki Barlang Szálló és a jósvafői Tengerszem Szálló.

A cseppkőbarlang csodálatos szépségeket rejtő, de egyben sejtelmes és titokzatos világa elbűvölte az embereket és felszabadította fantáziáját a kutatóknak, az utazóknak és az ott élőknek egyaránt. Számos hiedelem, monda is napvilágot látott a barlang kialakulásával, történetével kapcsolatban. Az egyik ilyen monda egy rablóról szólt, aki sanyargatta, fosztogatta a környék lakosságát, ám egy nap beleszeretett egy özvegyasszony lányába. A leány anyjával és kedvesével (egy juhással) a barlangban talált menedéket a zsarnok elől. Miután valaki elárulta a búvóhelyet, a rabló a szolgálival a menekülők üldözésére indult. Az üldözöket a barlangban eltévedtek, az üldözötteket pedig szentjánosbogarak vezették ki a föld alatti labirintusból.

A lehulló csapadék a tetemes beszivárgás mellett számos felszíni víznyelőn keresztül jut be a rendszerbe (például Kis-Baradla, Acheron-, Kis- és Nagy Ravaszlyuk-víznyelők). Aggtelek határában fekvő Acheron-víznyelőből eredő Archeron, valamint a Domica felől érkező Styx-patakok egyesült vize ma már csak árvizek idején folyik végig a főágon. A barlangban eltűnő vizekre már Vass Imre felhívta a figyelmet, ő feltételezte elsőként egy mélyebb szintű járatrendszer létét. A nyomjelzéses vizsgálatok kimutatták, hogy a Domica–Baradla rendszer főága alatt két, egymástól hidrológiai szempontból független barlangrendszer húzódik: a Hosszú- és a Rövid-Alsó-barlang.

A barlang átlaghőmérséklete 10°C. A téli fagyos időszakokban nem ritka a 25–30°C különbség a barlangi és a felszíni levegő hőmérséklete között. A páratartalom 95–100% közötti, ami magyarázza a levegő érzékszervileg is érezhető nyirkosságát. Emellett számolni kell a levegő radonaktivitásával is. A barlang különleges klímájának köszönhetően, a levegő higiénés-mikrobiológiai állapotából adódóan gyógyhatással rendelkezik.

A barlangban mára több mint 500 állatfajt sikerült kimutatni, közülük a karsztvidék barlangjaira jellemző bennszülött fajokat is: kétszárnyúakat, ugróvillasokat, hengeresférgeket, gyűrűsférgeket, egysejtűeket, rákokat. Legkönnyebben a szemercsés vakással lehet találkozni (fehér, vak, pincebogárszerű ászka). Leggyakrabban a barlangi vízfolyásokban vagy tócsákban látható az aggteleki vakbolharák vagy pokoli vakrák (fehér, vak, felemás lábú állat). A mikológiai és bakteriológiai kutatások számos gomba- és baktériumfaj előfordulását is regisztrálták. Ennek ellenére a Baradla levegője úgyszólván sterilnek tekinthető. Feltűnőek a vas-mangán baktériumok által kiválasztott, a falakon, kavicsfordalékon mindenfelé látható fényes fekete mangán-oxid bevonatok. A látogatóforgalom növekedése átalakította a denevérek fajösszetételét. A tömeges fajok helyét a zavarástűrőbbek vették át. A barlang denevérfaunájában kiemelkedő jelentőségű a három patkósorrú *Rhinolophus* faj, a legritkább a kereknyergű patkós denevér néha ezer fölötti egyedszámmal is megfigyelhető. Ugyancsak az idegenforgalom hatása mutatkozik meg a lámpaflóra megjelenésében és az élő, illetve holt növényi részeket fogyasztó fajok (pl. *Mesoniscus graniger*) egyedszámának növekedésében. A Baradla közvetlen és nyílt felszíni összeköttetéssel bíró barlangok közé tartozik, és ezekre jellemző fajokkal is rendelkezik, olyanokkal, mint a kétszárnyúak, holyvák, denevérek, lepkék, és a barlangi keresztespók.

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság pályázatot nyújtott be a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) konstrukció keretén belül, „*A barlangokban egykor kialakított világítási rendszerek energiatakarékos, a lámpaflóra kialakulását és terjedését minimalizáló átalakításának megvalósítása az Aggteleki Nemzeti Park területén*” címmel. A sikeresen zárult projekt – ünnepélyes átadására 2013. februárban került sor – az élettelen természeti értékek, vagyis barlang(szakasz)ok és a hozzájuk kapcsolódó élővilág hatékony, korszerű megőrzését, rehabilitációját célozta meg. A beruházásnak köszönhetően a barlangokban korszerű, LED-es technológiával működő fényforrások kerültek felszerelésre.

Források:

www.baz.hu/
www.anp.hu/
www.anp.nemzetipark.gov.hu
www.elmenyekvolgye.hu/
www.vilagorokseg.hu/
www.petofikor.hu/
www.ksh.hu/

Dr. Viga Gyula – Dr. Veres László: *Borsod-Abaúj-Zemplén megyekönyv*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat, Miskolc, 2009.

Hála József-Landgraf Ildikó-Székely Kinga: *Az Aggteleki Baradla-barlang mondái*, Herman Ottó Múzeum évkönyve, 1997/1998, Miskolc.

Juhász Árpád: *Évmilliók emlékei, Magyarország földtörténete és ásványkincsei*, Gondolat Kiadó Budapest, 1983.

Jakucs László: *Aggteleki cseppkőbarlang*, Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1952.

Kordos László: *Magyarország barlangjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.

Dr. Jakucs László: *Baradla cseppkőbarlang*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Miskolc, 1979.

Dr. Jakucs László: *Aggtelek és környéke (az Észak-borsodi karsztvidék) útikalauza*, Sport-Medicina Kiadó, Budapest, 1961.

A kiadványban a KSH Miskolci főosztály munkatársainak fényképei láthatók.

© Központi Statisztikai Hivatal, 2014

Felelős kiadó:
Dr. Vukovich Gabriella elnök

Készült a Tájékoztatási főosztályon,
a Miskolci főosztály közreműködésével

Főosztályvezetők:
Freid Mónika, Grábics Ágnes

Felelős szerkesztő:
Zilahy Edina

Szerzők:
Fejes László, Kardos Zsuzsanna,
Restyánszkiné Jaczkó Valéria, Szilágyi Ferencné

Technikai előkészítés:
Némethné Csehi Tünde

Kiadványterv:
Gyulai Katalin

Kézirat lezárva: 2014. szeptember

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítóterv: Lounge Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2014.086